

รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรม
ทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ
ของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

A Model of Enhancing Buddhist Identity, Dimensions, Beliefs and Religious
Rituals in The Bun Khao Sak Tradition to Build Relationships in
Relatives of Communities in Roi Et Province

บรรจง ลาวะลี

Banjong Lawalee

พระมหาสากล สุภรเมธี (เดินขำบัน)

Phramaha Sakol Subharamedhi (Doenchaban)

พระครูสีลสรathiคุณ

Phrakhrusilsrathikhun

สงวน หล้าโพนทัน

Sanguan Laphontan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus

ไกรราช แก้วเกตุพงษ์

Krairat Kaewketpong

นักวิจัยและนักวิชาการอิสระ

Independent researchers and academics

Email: banjong.law@mbu.ac.th

Received: 3 September 2025; Revised: 3 October 2025; Accepted: 4 October 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 384 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเชื่อทางศาสนา 2) พิธีกรรมทางศาสนา 3) ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน 2) ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก 9 องค์ประกอบย่อย และ 45 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) โมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, $\chi^2/df = 0.786$ และความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability : CR) เท่ากับ 0.987 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.60 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา, ความเชื่อ, พิธีกรรม, บุญข้าวสาก, ความสัมพันธ์ในเครือญาติ

Abstract

This research article aims to: 1) study the components and indicators for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build relationships in local communities of Roi Et Province, 2) examine the construct validity and construct reliability for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build relationships in local communities of Roi Et Province, and 3) develop a model for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build kinship relationships in local communities of Roi Et Province. The sample consisted of 384 residents of Roi Et Province. The research instrument was a 5-point rating scale questionnaire. The statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation, and confirmatory factor analysis.

The research results found that: 1) the components and indicators for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build kinship relationships in local communities of Roi Et Province, consisted of three components: 1) religious beliefs, 2) religious rituals, and 3) kinship relationships; 2) the examination of the construct validity and construct reliability of the components and indicators for enhancing Buddhist identity, including

the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build kinship relationships in local communities of Roi Et Province, across all 3 main components, 9 sub-components, and 45 indicators, was statistically significant at the .01 level; 3) the model had construct validity, as seen from the values of $\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, and $\chi^2/df = 0.786$. The construct reliability (CR) was 0.987, which is greater than 0.60, indicating that the model is consistent and appropriate for the empirical data.

Keywords : Buddhist Identity, Beliefs, Rituals, Bun Khao Sak, Build Relationships

บทนำ

สังคมไทยมีรากฐานจากวัฒนธรรมประเพณีอันยาวนาน ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจในตัวตนของคนในสังคม โดยบูรณาการระหว่างมิติทางวัตถุและจิตใจเข้าด้วยกันบนหลักการทางจริยธรรมที่มาจากความเชื่อ อันนำไปสู่การพัฒนาการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) วัฒนธรรมไทยแสดงออกผ่านรูปธรรมทางกายภาพ เช่น การแต่งกาย ภาษา และอาหาร นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังปรากฏในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สมุนไพรรักษาโรค การสร้างสถาปัตยกรรม รวมถึงการสั่งสมองค์ความรู้ในคัมภีร์ไบเบิลที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ดังข้อปฏิบัติที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อบุตรด้วยหลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตาและกรุณา ส่วนบุตรหลานแสดงความกตัญญูตอบแทน การปฏิบัติดังกล่าวสะท้อนในประเพณีต่างๆ เช่น การทำบุญอุทิศ ซึ่งเชื่อมโยงกับคำสอนในสังคัลลสูตรที่ให้บุตรทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้ว (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักการทางพุทธศาสนาได้สร้างประเพณี ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับสังคม โดยมีการประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ของไทยอย่างแพร่หลาย ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ การทำบุญอุทิศ ซึ่งเป็นประเพณีที่พบได้ทั่วไปในสังคมไทยประเพณีการทำบุญอุทิศในแต่ละภูมิภาค ภาคเหนือ เรียกว่า การตานขันข้าว เป็นการถวายสำหรับข้าวและอาหารแก่พระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนบุญ (พงศ์ศิริ บุคดิจัน และคณะ, 2557) ภาคใต้ เรียกว่า ประเพณีชิงเปรต เป็นการทำบุญเช่นสรวงวิญญานบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า เปรต เพื่อแสดงความกตัญญูแก่เทวี่ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548) ภาคอีสาน เรียกว่า บุญข้าวสาก เป็นประเพณีบุญเดือนสิบเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ล่วงลับ โดยมีการพึ่งพิงจากวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องพระเจ้าสิบชาติ ซึ่งช่วยขัดเกลาจิตใจและสร้างจิตสำนึกในคุณงามความดี (พระครูโกวิทสุตธารณ์ (สมดี โกวิท), 2563) แนวทางการปฏิบัติทางพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นทั้งแรงบันดาลใจและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างเป็นหนึ่งเดียวกันประเพณีเหล่านี้สร้างอัตลักษณ์ของสังคมไทยผ่านความรู้สึกของการสูญเสีย ซึ่งการพึ่งพิงสัญลักษณ์ทางศาสนาเหล่านี้ทำให้นักบุญหลุดพ้นจากความรู้สึกวิตกกังวลและช่วยสร้าง ตัวตน ทางสังคมร่วมกัน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงไปสู่ความเป็นชาติหรือกลุ่มเดียวกัน โดยมีรากฐานจากหลักการทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัยของ พระครูโกวิทสุตธารณ์ (สมดี โกวิท) (2564) ได้ศึกษาเรื่อง บุญข้าวสากกับการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า บุญข้าวสากเป็นประเพณีของภาคอีสานที่มีจุดประสงค์หลักสองประการ: การถวายทานแก่พระสงฆ์ด้วยวิธีการจับสลาก และการทำบุญ

อุทิศส่วนกุศลแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษการปฏิบัติในประเพณีนี้สะท้อนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องความกตัญญูต่อบุพการีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บุญข้าวสากสร้างอัตลักษณ์ทางศาสนาผ่าน สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหลังความตาย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ช่วยสร้างกำลังใจและลดความสิ้นหวัง จากการสูญเสีย นอกจากนี้ อัตลักษณ์ยังมาจากความเชื่อที่ว่า การบูชาผู้มีบารมีที่เกิดก่อนจะนำมาซึ่ง การปกป้องคุ้มครองจากสิ่งไม่ดี และเรื่องเล่าเกี่ยวกับกรรมที่ส่งเสริมให้คนทำความดีต่อกัน ซึ่งช่วย พัฒนาจิตใจให้ดีขึ้นตามหลักมกคลชีวิต อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ 2) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรม และ 3) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่ 2. ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่าน ประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ 2) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่ เสียชีวิตไปแล้ว ส่วน สถิตย์ ภาควิชา (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ประเพณีบุญข้าวสาก: ศรัทธาถึงผี สามัคคีถึงคน งานวิจัยนี้ซึ่งใช้ข้อมูลจากเอกสารและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของประเพณีดังกล่าว ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า บุญข้าวสาก สะท้อนถึงความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อผู้ล่วงลับ โดยเป็นสัญลักษณ์ของการระลึกถึงคุณค่าของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงมิติของการสร้างความสามัคคีและความแน่นแฟ้นในเครือญาติและชุมชน ทำให้ประเพณีนี้เป็นบทเรียนที่ช่วยสร้างสรรค์สังคมท้องถิ่นให้เกิดความสมานฉันท์อย่างยั่งยืน จากงานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญในประเพณีบุญข้าวสากในมิติทางศาสนา และจิตวิญญาณ โดยเฉพาะเรื่องความกตัญญูและการอุทิศส่วนกุศล มิติทางสังคมและเครือญาติ ประเพณีนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีในหมู่เครือญาติและชุมชน มิติทางอัตลักษณ์และค่านิยมบุญข้าวสากทำหน้าที่เป็นประเพณีที่สร้างอัตลักษณ์ให้กับคนในท้องถิ่น เป็นต้น

จากความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ข้อมูลและแนวทางที่ได้จากโครงการวิจัยนี้ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย สามารถนำมาใช้ประโยชน์และกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมไทย ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

2. เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

3. เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยกำหนดเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,310,259 คน แยกเป็นชาย 654,508 คน หญิง 655,751 คน (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด, 2566) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 384 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, หน้า 43) โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA)

ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนำผลการวิจัยจากระยะที่ 2 มาสร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ทฤษฎีระบบ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ปัจจัยผลผลิต (Output) เป็นต้น

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติ ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของ ชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

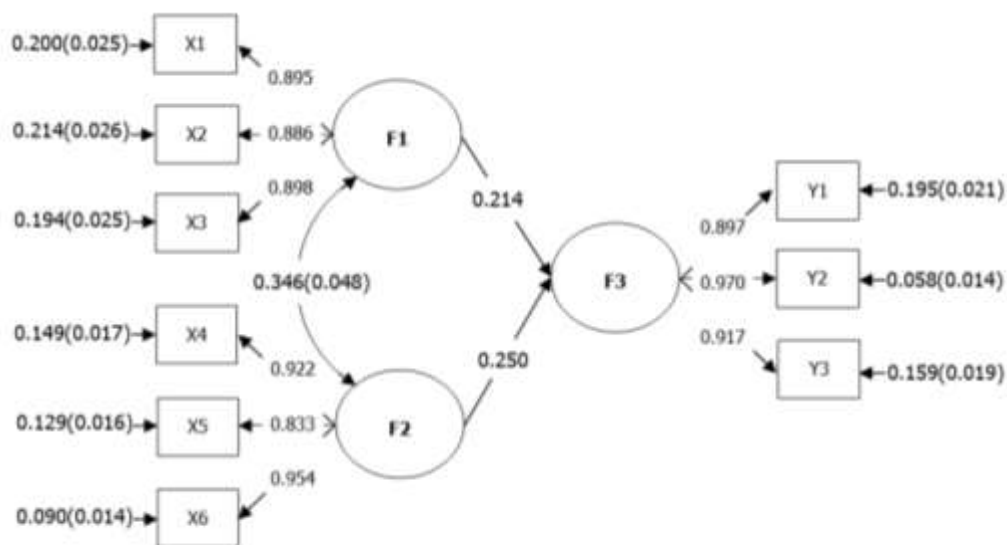
1.2 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจาก มากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน รองลงมา ด้านที่ 2 พิธีกรรมทาง ศาสนา และน้อยสุด ด้านที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

2) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก รองลงมา ด้านที่ 3 การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา และน้อยสุด ด้านที่ 1 ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก

วารสารเศรษฐวิทย์ปริทัศน์. 2568. 5(3), 1351-1365.

2. ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่แบบบูรณาการหลักสราณียธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าองค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก 9 องค์ประกอบย่อย และ 45 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จัดเรียงอันดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ(λ) จากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ($\lambda = 0.928$) 2) พิธีกรรมทางศาสนา ($\lambda = 0.903$) และ 3) ความเชื่อทางศาสนา ($\lambda = 0.893$) ตามลำดับ

3. ผลการยืนยันองค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, $\chi^2/df = 0.786$ และความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability : CR) เท่ากับ 0.987 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.60 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

$$\chi^2 = 18.867, df = 24, p\text{-value} = 0.759, CFI = 1.000, TLI = 1.002, SRMR = 0.062, RMSEA = 0.030, \chi^2/df = 0.786$$

ภาพที่ 1 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

4. รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด จากผลการวิจัยในระยะที่ 2 นำมาสู่การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิง

พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ทฤษฎีระบบ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ปัจจัยผลผลิต (Output) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่ของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากภาพที่ 2 รูปแบบการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่ของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ทฤษฎีระบบ ได้แก่

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นทรัพยากรที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนกระบวนการ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนกับเครือญาติ (2) ทรัพยากรด้านองค์ความรู้ ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมบุญข้าวสากและ (3) ทรัพยากรด้านวัตถุ ได้แก่ สถานที่ เช่น วัดและลานวัด และอุปกรณ์ เช่น ข้าวสากและเครื่องกัณฑ์ต่างๆ

2) กระบวนการ (Process) เป็นการนำปัจจัยนำเข้ามาเข้าสู่กระบวนการให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบที่ 1 การเสริมสร้างความเชื่อทางศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจในประเพณีผ่านการอบรม บรรยาย และการสื่อสาร การรักษาประเพณีโดยเน้นความสำคัญของการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศล และการปลูกฝังความเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสั่งสมบุญ องค์ประกอบที่ 2 การส่งเสริมพิธีกรรมทางศาสนา โดยการจัดพิธีกรรมที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย และถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาผ่านนิทรรศการและกิจกรรมแลกเปลี่ยน องค์ประกอบที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวผ่านการร่วมงานและทำบุญร่วมกัน การส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านการพบปะพูดคุยและช่วยเหลือกัน และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนโดยปลูกฝังความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในประเพณีบุญข้าวสาก

3) ปัจจัยผลผลิต (Output) ผลผลิต คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนใน 3 ด้าน คือ (1) ด้านความเชื่อทางศาสนา ผู้คนในชุมชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งในประเพณีบุญข้าวสาก และประเพณีได้รับการสืบทอดอย่างยั่งยืน (2) ด้านพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมได้รับการฟื้นฟูและปฏิบัติอย่างถูกต้อง คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และความรู้ทางศาสนา

ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น (3) ด้านความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนมีความแน่นแฟ้นและสามัคคีมากขึ้น และชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา และ 3) ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก และ 3) การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว 2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน และ 3) ความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ วิลาวรรณ ปานทอง และคณะ (2551) ที่สรุปว่า ความเชื่อเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีค่านิยมเกิดขึ้นในสังคม และเป็นฐานแห่งการเกิด พิธีกรรมที่มนุษย์สืบสานและปฏิบัติ เนื่องจากมนุษย์มีทัศนคติแห่งจิตนิยมไม่ว่าจะเป็นความเชื่อที่มี ต่อปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่มนุษย์กำหนดให้เกิดขึ้น ความเชื่อ จึงเป็นวิถีแห่งปัญญาที่เป็นกุศโลบายในการรวมชุมชนให้เกิดชีวะวิถีดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน เป็นฐานรากสำคัญในการหลอมรวมความคิด ความรู้สึกของทุกคนให้พร้อมในการสร้างสรรค์ ความสุขสงบให้เกิดแก่กลุ่มของชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุทธิพงษ์ อภิบุญโญ (จินละบุตร) และคณะ (2566) ได้ศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การทำบุญในพระพุทธศาสนาคือการทำความดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความดีหรือ กรรมดีให้แก่บุคคลผู้ทำบุญ และเพื่อกำจัดความเหินแก่ตัวออกไปจากใจ การทำบุญเป็นเหตุนำความสุขมาให้ ทำให้จิตใจให้เบ่งบานไปด้วยบุญ ทำให้จิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ ชีวิตมีแต่ความสงบสุข พบเจอแต่สิ่งดีงาม การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธี เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นต้น ชาวตำบลหนองใหญ่ได้มีการทำบุญที่เรียกว่า บุญข้าวสาก เป็นประเพณีการทำบุญที่อุทิศหรือเจาะจงถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรต นิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำทุกปี การทำบุญตามประเพณีดังกล่าวจะมีความสอดคล้องกับหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาในข้อว่าด้วยการให้ แต่การให้ในที่นี้เป็นการให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วตามหลักพุทธจริยศาสตร์เห็นว่าการทำบุญดังกล่าวมีนัยตรงกับหลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที คือเป็นผู้รู้อุปการะที่บุคคลทำแล้วและทำตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ว่าโดยขอบเขตแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ 1) ต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัว และ 2) ต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญประโยชน์หรือมีคุณความดีที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ส่วนรวม เป็นต้น

2. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน รองลงมา ด้านที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา และน้อยสุด ด้านที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปรีชา คุดตาดิโต และสุวิน ทองปั้น (2560) ได้ทำการศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อประเพณีบุญข้าวสาก เป็นประเพณีที่ชาวอีสานได้ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวอีสานทำบุญไปหาผู้ตายหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะมีความหิว กำลังรอส่วนบุญจากงานนี้ เมื่อถึงงานบุญจึงพากันทำอย่างศรัทธาเข้าไปถวายพระสงฆ์-สามเณร และอุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ตายและเปรตกระทำด้วยศรัทธาบุญกุศลก็จะหนุนให้มีความสุขจนสู่พระนิพพาน ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีบุญข้าวสากกับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดขอนแก่นแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี และวิถีชีวิตส่วนบุคคล อันได้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน และความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีพิธีกรรมกับวิถีชีวิตส่วนรวม ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม คติความเชื่อและพิธีกรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมีความเชื่อว่าการได้ร่วมพิธีกรรม เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผีตาแฮก ทำให้มีจิตใจเบิกบานได้กุศล และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สติธย์ ภาควิน (2562) ได้ศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก: ศรัทธาถึงผี สามัคคีถึงคน จากการศึกษาพบว่า บุญข้าวสากนอกจากจะสะท้อนบทบาทของประเพณีท้องถิ่นในทางพุทธศาสนาแล้วยังสะท้อนความสำคัญที่ต้องปฏิบัติอันเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่พึงปฏิบัติ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากของชาวอีสานในมิติการวิเคราะห์บทบาทของประเพณี โดยใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามจากปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดและ มหาสารคาม ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า บุญข้าวสากชี้ให้เห็นถึงความเชื่อถือศรัทธาที่เกิดขึ้นต่อผู้ล่วงลับไปแล้วและเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่อการระลึกคุณบรรพชน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นมิติการสร้างสามัคคีของเครือญาติและชุมชนที่มีการต่อยอดให้เกิดความแน่นแฟ้นต่อกันในสังคม บุญข้าวสากจึงเป็นบทเรียนสร้างสรรค์สังคมท้องถิ่นเพื่อความสมานฉันท์ที่ยั่งยืน

3. รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ทฤษฎีระบบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นทรัพยากรที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนกระบวนการ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนกับเครือญาติ (2) ทรัพยากรด้านองค์ความรู้ ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมบุญข้าวสากและ (3) ทรัพยากรด้านวัตถุ ได้แก่ สถานที่ เช่น วัดและลานวัด และอุปกรณ์ เช่น ข้าวสากและเครื่องกัณฑ์ต่างๆ 2) กระบวนการ (Process) เป็นการนำปัจจัยนำเข้ามาเข้าสู่กระบวนการให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบที่ 1 การเสริมสร้างความเชื่อทางศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในประเพณีผ่านการอบรม บรรยาย และการสื่อสาร การรักษาประเพณีโดยเน้นความสำคัญของการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศล และการปลูกฝังความเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสั่งสมบุญ องค์ประกอบที่ 2 การส่งเสริมพิธีกรรมทางศาสนา โดยการจัดพิธีกรรมที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย และถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาผ่าน

นิทรรศการและกิจกรรมแลกเปลี่ยน องค์ประกอบที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวผ่านการร่วมงานและทำบุญร่วมกัน การส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านการพบปะพูดคุยและช่วยเหลือกันและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน โดยปลูกฝังความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในประเพณีบุญข้าวสาก 3) ปัจจัยผลิต (Output) ผลิต คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนใน 3 ด้าน คือ (1) ด้านความเชื่อทางศาสนา ผู้คนในชุมชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งในประเพณีบุญข้าวสาก และประเพณีได้รับการสืบทอด อย่างยั่งยืน (2) ด้านพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมได้รับการฟื้นฟูและปฏิบัติอย่างถูกต้อง คนในชุมชน มีส่วนร่วมมากขึ้น และความรู้ทางศาสนาถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น (3) ด้านความสัมพันธ์ในเครือญาติของ ชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนมีความแน่นแฟ้นและสามัคคีมากขึ้น และชุมชนมีความ เข้มแข็งสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ (2565) ได้ ศึกษาบุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน ผลการวิจัย พบว่า 1. การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญ ข้าวสาก แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ 2) การสร้าง ความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรม และ 3) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่ 2. ลักษณะ ความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ 2) ลักษณะสร้าง ความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยที่ได้จากกระบวนการซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ดังนี้ 1) ด้านความเชื่อทางศาสนา คนในชุมชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งในประเพณีบุญข้าว สาก และประเพณีได้รับการสืบทอดอย่างยั่งยืน 2) ด้านพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมได้รับการฟื้นฟู และปฏิบัติอย่างถูกต้อง คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และความรู้ทางศาสนาถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น 3) ด้านความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนมีความแน่นแฟ้น และสามัคคีมากขึ้น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

สรุป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเชื่อทางศาสนา 2) พิธีกรรมทางศาสนา 3) ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน 2) ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก 9 องค์ประกอบย่อย และ 45 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) โมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, $\chi^2/df = 0.786$ และความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability : CR) เท่ากับ 0.987 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.60 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้อง

และเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 4) รูปแบบการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัว
ผู้สูงอายุวิถีใหม่ของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ทฤษฎีระบบ ได้แก่ 1) ปัจจัย
นำเข้า (Input) ประกอบไปด้วย (1) ทรัพยากรมนุษย์ (2) ทรัพยากรด้านองค์ความรู้ และ
(3) ทรัพยากรด้านวัตถุ 2) กระบวนการ (Process) เป็นการนำปัจจัยนำเข้ามาเข้าสู่กระบวนการให้
เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ ได้แก่ (1) การเสริมสร้างความเชื่อทางศาสนา (2) การส่งเสริมพิธีกรรมทาง
ศาสนา และ (3) การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน 3) ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ที่ได้จาก
กระบวนการซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนใน 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความเชื่อทางศาสนา (2) ด้าน
พิธีกรรมทางศาสนา และ (3) ด้านความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในการ
จัดกิจกรรมหรือให้ทุนสนับสนุนการจัดงานบุญข้าวสาก เพื่อช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีทาง
ศาสนาให้คงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

1.2 ควรมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายเพื่อเผยแพร่ความสำคัญของ
ประเพณีบุญข้าวสาก รวมถึงหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น สื่อออนไลน์
โปสเตอร์ หรือวารสาร เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความศรัทธาของคนในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

2.1 ด้านพิธีกรรมทางศาสนา ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีกรรม
อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมงาน การร่วมทำบุญ หรือการรับฟังธรรมะ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็น
หนึ่งเดียวกันและผูกพันกับศาสนา

2.2 ด้านความสัมพันธ์ในเครือญาติและชุมชน ควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมี
ปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เช่น กิจกรรมร่วมกันของครอบครัว หรือกิจกรรมจิตอาสาในชุมชน เพื่อให้
ประเพณีบุญข้าวสากเป็นมากกว่าแค่พิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์
ที่แน่นแฟ้นอีกด้วย

2.3 ด้านการสร้างความรู้ ควรมีการเชิญพระสงฆ์หรือปราชญ์ท้องถิ่นมาให้ความรู้
เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีบุญข้าวสาก รวมถึงหลักคำสอนทางพุทธ
ศาสนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประเพณีบุญข้าวสากในพื้นที่อื่น ๆ ของภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เห็นความหลากหลายและจุดเด่นของแต่ละท้องถิ่น หรือศึกษาประเพณี
ทางศาสนาอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในมิติการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและครอบครัว

3.2 ควรมุ่งเน้นการศึกษาไปยังกลุ่มเฉพาะมากขึ้น เช่น กลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ หรือผู้ที่
อาศัยอยู่ในเมือง เพื่อทำความเข้าใจทัศนคติและการมีส่วนร่วมของคนกลุ่มนี้ต่อประเพณีทางศาสนา

3.3 วรมีการวิจัยถึงปัจจัยที่ทำให้ประเพณีบุญข้าวสากเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และค่านิยมของคนรุ่นใหม่ เพื่อหาแนวทางในการปรับตัวของประเพณีในอนาคต

3.4 ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Participatory Action Research) โดยให้คนในชุมชน มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานวิจัย เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติและแก้ไขปัญหในชุมชนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน.
- พงศ์ศิริ บุตรีจีน และคณะ. (2557). การผลิตวิดิทัศน์สารคดีเรื่องภูมิปัญญาประเพณีการตานขันข้าวแบบล้านนา: กรณีศึกษาอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 3(1), 103-118.
- พระครูโกวิทสุตาภรณ์ (2564). บุญข้าวสากกับการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร. 4(2), 28-39.
- พระครูโกวิทสุตาภรณ์. (2563). บุญข้าวสาก: มิตติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนากับคุณค่าเชิงจริยะในสังคมไทย. วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์. 3(2). 42-54.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). คำวัด : พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ช่อระกา.
- พระปรีชา คุดตจิตโต และสุวิน ทองปั้น. (2560). ประเพณีบุญข้าวสาก จังหวัดขอนแก่น. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์. 4(1), 94-106.
- พระสุทธิพงษ์ อภิบุญโญ (จันละบุตร) และคณะ. (2566). วิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์. 8(2), 62-72.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิลาวรรณ ปานทอง และคณะ. (2551). ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). สร้างบ้านแปงเมือง. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สถิตย์ ภาคมฤค. (2562). ประเพณีบุญข้าวสาก: ศรีธาตุถึงผี สามัคคีถึงคน. วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. 11(1), 31-48.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด. (2566). ประวัติและข้อมูลสภาพทั่วไปจังหวัดร้อยเอ็ด. ร้อยเอ็ด: สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด.
- อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ. (2565). บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. 22(1), 195-208.